

12/11. 2. v.
za večerji

VEDEŽ
ČASOPIS
za šolsko mladost.

Tečaj III. V četrtek 28. svečana (februarja) 1850. **List 9.**

Slavček.

(Pripovedka. — Konec.)

Ma cesarskem dvoru pa si je zlati slavec čedalje večjo slavo pridobival. Vedno so ga navijali, vedno je piskal, in derhál ga ni mogla prehvaliti. Stanišče njegovo je bilo svilena*) blazina zravno cesarjeve postelje, in okoli njega so bili biserji in naj lepši kamni natreseni, da se je vse bliskalo. In dvorniki so vedno cesarju dokazovali, da je stokrat boljši od pravega slavčka. Cesar jim je verjel, in po njih svetu poprejšnega ljubljenca, pravega slavca, iz dežele izgnati zapovedal. O to ni bilo lepo od njega!

Jednega večera, ko je zlati ptič ravno sopet na vso moč pél, kar peró v njem póci, kolesca zastanejo, in — proč je bilo ž njegovim piskanjem. Le čerh-nul ni več.

Kaj je bilo storiti? Vse zdravitelje in urarje so skup poklicali, in komaj so ga toliko popravili, da je vsako leto še jedenkrat péti smel, ali še tikrat le malo časa. Vse je bilo žalostno o tej nesreči. Toda pomagati ni znal nobeden. Tako je preteklo pet lét. Kar cesar hudo zbolí. Mislili so, da bo skoraj vmerl,

*) židana.

in toraj so že novega si izvolili. Zvunaj grada je ljudstvo stalo, in čakalo na njegovo zadnjo uro. —

Bled in merzel je ležal ubogi cesar v svojej kraljsni postelji. Vsa družina ga je zapustila, ker ga je že mertvega mislila, in vse je vun vrélo, novega cesarja pozdravit. Po stopnicah je bilo sukno razpoloženo, da se stopinje sem ter tje letajočih niso slišale; toraj je bilo tako tiho! Al cesar še ni bil mertev. Terd in bled je ležal v postelji; nad njegovo glavo je bila odperta lina, in milosijajna luna je izpod neba gledala na njega in na zatega slavca zravno njega. In ubogi cesar je komaj dihal. Zdelo se mu je, da mu nekaj na persih sedi. Odpre oči, in vidi, da je bela smert, ki mu na persih sedi, ž njegovo zlato krono na glavi. Iz gibenčkov baržunaste*) odeje so pa čudne glave se dvigale, nektere tako gerde in ostudne, in druge sopet tako mile in prijazne — bila so vsa hudobna in dobra dela cesarja, ki so ga v smertnej uri obiskala.

„Veš li še to?“ šeptajo jedna za drugo, „veš li še uno?“ In mu toliko reči pripovedujejo, da merzel pot njegovo čelo oblije.

„Tega nikdar nisim vedil“, zdihne cesar. „Muziko, muziko“, vpije, „da ne slišim vsega, kar mi pravijo! Ljubi, mali, zlati ptiček! o zapój mi, zapój! jaz sim ti dajal zlato in dragotine, sim zavolj tebe pravega slavčka iz dežele izgnal. Poplačaj mi zdaj, o zapój mi, zapój!“ Al zlati ptič se ne gane. V smertnej uri zlato več ne pomaga! Bela smert pa je cesarja čedalje stermejše gledala z votlimi očmi, in tiho je bilo, strašno tiho!

Kar zadoni od line sem naj milše petje. Pravi slavček je bil, ki je zvunaj na véjici sedel. Slišal je od hude bolezní cesarja, pozabil prec, da je bil po njem iz dežele izgnán, in je zdaj prišel, s petjem ga tolažiti in blago nado mu vlivati. In ko je pél, so prikazni bolj in bolj obledovale, kerv začjenja urnejše se pretakati v oslabeledih udih cesarjevih, in celó bela

*) žametaste.

smert je poslušala in rekla: „Dalje, dalje, mali slavček, pój dalje!“

„Bom. Toda, mi li daš za to svojo krono? Boš li persi ubozega cesarja potlej zapustila?“

In smert da krono za milo pesmico, in slavček poje dalje od tihega mirodvora *), kjer bele rože rastejo, in rožmarin cvetè, kjer se zelena travica od solzic zapuščenih blišči. Tu smert hrepenjenje obide po njenem vertu, in ona zginè ko tanjka bela senca skoz odperto lino.

„Zahvalim, zahvalim!“ zdaj vzdihne cesar, „ti nebeški mali ptiček, o tebe še poznam! Jaz sim te iz dežele izgnal, in vendar si me z milim svojim petjem hudih prikazni, si me smerti otel. Kako ti čem povernuti?“

„Si mi že povernul!“ odgovori slavček, „jaz sim solzice v tvojih očéh vidil, ko sim ti pervikrat pel, in tega ti ne pozabim nikdar! Solzice so biserji, sercu pevca dobro denejo! Toda zdaj še malo zaspi in se ozdravi, ti hočem peti.“ In je pél, tihejše in tihejše — in cesar je sladko zaspal, o kako rahlo, kako mirno je bilo njegovo spanje!

Takó se mašuje blagi.

Žarko solnce je skoz lino sijalo, ko se cesar zdrav in kakor prerojen zbudi. Slavček je še na vejici sedel in pél.

„Vedno, vedno ostaneš pri meni, mili ptiček!“ pravi zdaj cesar, Boš pél, kadar se ti bo samemu zljubilo, in ničesa ti ne bode manjkalo!“

„Ne“, pravi slavček, „pusti me v zelenem logu, jaz ne morem v gradu prebivati. Toda dopusti mi priti, kadar me bo samega veselje. Potlej bom prišel zvečer na vejico pred lino, in bom pél, da boš vesel in poln naj lepših misli postal. Pél ti bom od srečnih in revnih, pél od dobrih in hudobnih, kako tih se ogibati, unim družiti se. Mali pevec leta daleč okrog, leti k ubogemu ribču, leti v kmeta revno kočico, leti k vsim istim, ki daleč od tebe stanujejo. On gleda

*) Pokopališča.

srečo in nesrečo, bogatijo in revščino. Pél ti bo, kako pobitega tolažiti, kako revnemu pomagati, kako z žalostnim jokati, z veselim veseliti se, pél, da je cesarja naj blažje delo, ljudstvo svoje osrečevati!“ „Stori, kakor ti je drago, pticek mili!“ odgovorí cesar, „vedno bom tvoje sladko petje slušal, in storil le, kar mi boš ti nasvetoval! **Z Bogom, dragi slavček! z Bogom!**“

„**Z milim Bogom!**“ Zapôje, in odleti veselo v zeleni tihotni log.

In cesar je bil v svojej obljudi mož beseda — bil je svojemu ljudstvu milosten oče, in če ni umerl, živi še zdaj! —

Tudi ti imaš slavčka pri sebi, dragi deček; mila deklica! ki te od hudega vračuje, in milo opominja k vsemu blagemu djanju. Je tvoj angelj varh! O poslušaj sladki glas njegov, in stori, kakor je cesar storil! —

Detomil.

Zivljenje imenitnih Slovanov.

Miloš Obilič.

Serbsko mesto Novipazar je rodilo Miloša Obiliča. Živel je imenitni mož o času kneza in kralja Lazarja, kateri je v Serbii od leta 1337 do 1389 kneževal in kraljeval. Bere se, da je bil Obilič kraljevega roda in na kraljevem dvoru vzrejen. Naj večjim junakom izmed vsih mladenčev so ga prištevali. Pa tudi po preblagem svojem sercu, prijaznem vedênju in redki ljubezni do naroda svojega in do mile domovine je bil Obilič povsod v veliki časti. Njegove lepe lastnosti pomnožene z berhko postavo se tudi knezu Lazarju tako priljubijo, da mu dá svojo hčer Vukosavo v zakon, s katero je miloserčni Obilič v rajskej sreči živel. Vukosava, njegova žena, ga ni mogla prehvaliti.

Nekega dne se pogovarja ona s svojimi sestrami od izbranih junakov serbskih in reče: „Nije majka rodila junaka, kao majka Miloš' Obiliča“, to je: „Ni mati rodila junaka, kakoršnega mati Miloša Obiliča.“ Druge

sestre to priterdijo. Mări, naj starjej sestri, ženi Vuka Brankoviča, se pa to kaj za malo zdi. Ona jo terdi, da je njen mož Brankovič večji junak od Obiliča. Dolgo se pričkate z Vukosavo. Ker pa ta noče podati, ji da razkačena Mara nespodobno eno za uho. V serce speče ta nespodobnost Vukosavo. Gre in jokaje toži krivico svojemu Milošu.

Dobri Miloš jo tolaži in pregovarja, sestri odpustiti. Ona pa mu pove zdaj vse natanjko, in še bolj v jok. Ko Miloš, sama duša, svojo ljubo ženo potolaži, gre k Brankoviču, in mu razodene svojo veliko žalost zastran ženskega razpora. Napihnjeni Brankovič pa, kteremu je bila žena Mara že vse popred povedala, je po gadovo serdit na Vukosavo in Miloša. Ne posluša pomirivnih besed Miloševih; te misli, kako bi se splačal. Na dvoboj pozove Miloša, da se bode vidilo, kdo je večji junak. Zastonj so vse modre besede Miloševe čez dvoboj. Nehotoma se mora iti bojevat z oholim (prevzetnim) svakom Brankovičem.

Sedlajo se berzi konji, Brankovič, Obilič in priče jasejo na ravno Kosovo polje.

Zagrabita se, vsak s strašnim pèrnim buzdovanom *) v desnici. Pa dolgo ne more nobeden zmagati. Zdaj se še enkrat zaleti hitri, junaški Miloš, in sune s svojim buzdovanom Brankoviča s konja na tla. Dovolj je to blagosercnemu Obiliču; nič drugega mu ne stori.

Osramotenega Brankoviča pa hoče serd zlomiti. S Kobiličem začne pitati verlega Obiliča, ter očitno na njega pljuje; v sercu pa se zaroti, ga po vsaki ceni v nesrečo pripraviti, kakoršno si bodi. Res ga začne pri kralju Lazarju netegoma spodjedati in tega oblagávati, da bóde Obilič o bližnej bitvi na Kosovem polju vso serbsko vojsko Turčinom izdal. To je domoljubega Lazarja močno močno žalilo. Očíta to hudobijo zetu Obiliču v zdravici vpricho vsih vojvodov pri večerji pred bitvo.

*) Pèrni buzdovan, kic ali težka palica z debelo hunko na koncu, ki je z železnimi žebli (p e r e s i) obita.

Obilič v gane valje, kdo je temu kriv. Se zahvali za tako zdravico in pristavi: „Sutra ćemo viditi, koji je vera, koji nevera“, to je: „Jutri bodemo vidili, kdo je verin, kdo neverin.“ Nato vstane Obilič iz za mize in gre s svojimi vernimi služabniki.

Drugi dan (leta 1389) je bila na Kosovem polju res kervava vojska s Turčinom za vero in domovino. Serbi bi bili Turka gotovo premagali. Ali v naj večjej sili zapusti Serbe gerdi Brankovič, ki je bil s Turki govoreč. Turčini dobijo in tudi pridnega kneza Lazarja vlovijo. —

Ko se junaški Obilič prepriča, da je vojska ovažena (izdana), šine kot blisk med Turke. Pravi, da želi s samim cesarjem Muratom govoriti. Murat, tudi Amurat imenovan, mu reče pristopiti. Obilič se pripogne, kakor bi hotel cesarju po turškejšegi nogo poljubiti. Pri tej priči pa ga potegne s konja, — — in mu nož v persa zabode. Nekteri pa pravijo, da je serčni Obilič turškega cesarja v šotoru sedečega vmoril. Cesarjeve straže plahejo nad njega. Ali junak krepkih rok in lahkih nog jih več okrog sebe poseče in jim trikrat uteče. Pa preden še do svojega berzega konjička pri potoku dospe, ga Turki doteko in posekajo.

Preden še smertno ranjeni Murat sklene, pripeljejo k njemu vjetega kneza serbskega — Lazarja. Murat mu zapove mahom glavo odsekati. Lazar pa viditi na strani mertvega zeta Obiliča, in zvediti, zakaj je tako vmerl, se ganjen zjoče in vesel glavo podá, toliko bolj, ker vidi, da tudi Murat, naj večji sovražnik serbskega naroda, že s smertjo rije.

Z junaškim delom se je očistil ljudomili, pa junaški in rodoljubi Obilič pred vsim svetom pritaknjenega izdajstva. V prekrasnih pesmih prepeva serbski narod to njegovo prekrasno djanje. Z naj večjim zaničevanjem pa se imenuje še dan današnji ime izdajavca svojega lastnega naroda, izdajavca Vuka Brankoviča. Kaj pa je bilo te nesreče krivo? Majhen razpor po starem prego-

voru: Zloga jači*), nezloga tlačí. Mladenci slovenski! ne pozabite ga nikdar. *J. Navratil.*

Računstvo.

Po pogoldinarskeji ceni vedra naglo izračunite pokrajcarsko ceno bokala. Bokal ali firtelj velja ravno toliko in še polovico več krajcarjev kot vedro goldinarjev, postavim: Velja vedro 10 goldinarjev, velja bokal 10 krajcarjev in še polovico več. Polovica števila 10 je 5. Popred 10, zdaj 5 krajcarjev, jih je skup 15 kr. Tedaj velja bokal 15 kr., če je vedro po 10 goldinarjev. — Če je vedro vina po 20 gold., je bokal po 30 kr. — Velja vedro 40 gold., pride bokal po 60 kr. ali po goldinarju. Tukaj je pa govorjenje le od avstrijskega vedra (estrajharja), ki derži 40 bokalov.

Izbor berila.

Martinek pride od bučelnaka (čebelnaka) z bukvicami v roki k očetu, rekoč: Oče! ste rekli, da bučele med iz cvetlic serkajo in nabirajo; pa sim jih vidil memo nekatere nemarno letati, in le pri nekterih se muditi. Kako je to? —

To pride od tod, ljubi moj sinek! da morebiti Bog ni vsih cvetlic za bučele vstvaril, zakaj nima vsaka cvetlica meda, veliko jih ima celo strup v sebi. Kakšne bukvice bereš? prašajo oče dalje?

Malega Blažeta, odgovori Martinek.

Té so že dobre, le pridno jih prebiraj. Ali veliko bukev je, v kterih so slabi, mladosti škodljivi nauki. Ljubi sinek! posnemaj bučelico, in izbiraj si le koristna berila, škodljivih pa se ogiblji, kot ona strupnih cvetlic. — r —

Kratkočasnica.

Ni ravno dolgo, kar je bil prišel neki kmet na Ljub-

*) Jači ali moči; jak ali močan. V nekterih krajih pa pomeni jak toliko kot priden.

ljanski kolodvor, kjer vozovi železne ceste ostajajo. Vedčin lazi kot mačka okrog vrele kaše okoli hlapona, to je mašine, ki vleče s pomočjo sopara na enkrat po 20 in več velikih vozov za saboj. Eden izmed čuvajev to viditi, vpraša kmeta, kaj da bi rad. „Ne zamerite, odgovori, tisto hudobo, ki pravijo, da po železnici vozi.“ — Le pogledjte jo, pravi čuvaj in odpre kotlova vratica. Kar poluka skozi nje črna glava. Kmet telebne straha znak. Pa naglo se sopet pobere in brusi pete. Ne upa se ogledati. Čuvaj pa se mu smeje, da mu hoče trebuh pokniti. — Služabnik je namreč ravno pepel iz ognišča pod velikem kotlom izmetal. Ko je čuvaj kotlova vratica odperl, se to pometavcu čudno zdi, in pogleda z vmazano glavo skozi nje, kaj mu kdo hoče. Nevedni kmet pa je mislil, da je res rogati, in se tako neizrečeno vstrašil.

Smešnica.

Učencu plešaste glave so djali učenik: Matevžek! prosi mater, da naj te večkrat ostrižejo; potlej bodo lasje bolj rastli. „Saj me vsaki dan strižejo, pa vendar nečejo vzrasti!“ — odgovori kisto Matevžek.

Zastavica.

Ktera zival ima šestero nog, pa po glavi hodi?

Slovensko - ilirski slovník.

<i>Bolnik</i> , boleštnik.	<i>Bôsti</i> , bôsti.
<i>Bolnica</i> , boleštnica.	<i>Bôt</i> (kvit), klic.
<i>Bolnišnica</i> (špital), bôlnica.	<i>Bôter</i> , kum.
<i>Boltèk</i> , zimovka.	<i>Božánstvo</i> , božánstvo.
<i>Bòr</i> ali <i>borôvec</i> , bôr.	<i>Božič</i> , božič.
<i>Borba</i> , borba.	<i>Božičen</i> , božičan.
<i>Boriti se</i> , bôriti se.	<i>Božjást</i> , pádavica, pádeča.
<i>Borovnica</i> , černa jágoda.	<i>Božjásten</i> , padavičav.
<i>Bôs</i> , bôs.	<i>Bòžji</i> , božji, božánski.

Založnica **Rozalija Eger**. — Odgovorni vrednik **J. Navratil**.

V Ljubljani.